

A.Ə.Təhməzova
i.f.d., baş müəllim, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
ayiba.tahmazova@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 03.10.2025

The article was received by editorial board on 03.10.2025

Статья принята к печати 03.10.2025

ALİ TƏHSİL MÜƏSSISƏLƏRİNDƏ DÖVLƏT–ÖZƏL TƏRƏFDAŞLIĞI: İNSTITUSİONAL-MALİYYƏ MEXANİZMLƏRİ, İNNOVATİV FƏALİYYƏTİN TƏHLİLİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Xülasə

Məqalədə ali təhsil müəssisələrində dövlət–özəl tərəfdaşlığının (DÖT) institusional və maliyyə mexanizmləri sistemli şəkildə təhlil olunur. Araşdırmada göstərilir ki, DÖT modeli təhsil, elm və biznes sektorları arasında sinerjini gücləndirərək innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılmasına, universitetlərin kommersiya yönümlü tədqiqat potensialının genişlənməsinə və iqtisadi artımın bilik bazalı inkişafa keçidinə şərait yaradır. Məqalədə həm beynəlxalq, həm də Azərbaycan təcrübəsi müqayisəli şəkildə təqdim olunur, DÖT-in hüquqi, maliyyə və idarəetmə aspektləri üzrə institusional çərçivə təhlil edilir. Nəticə olaraq, ali təhsil müəssisələrinin innovasiya ekosisteminin dayanıqlı inkişafı üçün dövlət siyasətinin koordinasiya və rəqəmsal əsasda təkmilləşdirilməsi təklif olunur.

Açar sözlər: dövlət–özəl tərəfdaşlığı, ali təhsil, innovasiya siyasəti, maliyyə mexanizmləri, universitet–biznes əməkdaşlığı, rəqəmsal iqtisadiyyat.

GİRİŞ

Müasir dövrdə global iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafı bilik, texnologiya və innovasiyaların səmərəli idarə olunması ilə sıx bağlıdır. Bu kontekstdə ali təhsil müəssisələri yalnız kadr hazırlığı funksiyasını yerinə yetirmir, eyni zamanda elmi-tədqiqat və innovasiya fəaliyyətinin mühüm iştirakçısına çevrilir. Universitetlərin iqtisadi sistemdə aktiv subyekt kimi çıxış etməsi isə dövlət və özəl sektor arasında qarşılıqlı maraqlara əsaslanan tərəfdaşlıq münasibətlərinin — dövlət–özəl tərəfdaşlığı (DÖT) mexanizmlərinin inkişafını zəruri edir.

DÖT modeli innovasiya yönümlü iqtisadiyyatın formalaşmasında əsas vasitə kimi qəbul olunur. Bu mexanizm dövlətin sosial və elmi prioritetlərini özəl sektorun çevik investisiya potensialı ilə birləşdirərək təhsil, elm və istehsal sahələri arasında sinerji yaradır. Nəticədə, yeni texnologiyaların tətbiqi, elmi nəticələrin kommersiyalaşdırılması və regionlarda innovasiya klasterlərinin formalaşması prosesi sürətlənir [25; 21].

Azərbaycanda da dövlət–özəl tərəfdaşlığı ideyası son illərdə milli iqtisadi inkişaf siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” [1] sənədində təhsil və innovasiya sektorlarında DÖT mexanizmlərinin tətbiqi xüsusi vurğulanır. Bununla yanaşı, “Elm və Ali Təhsil haqqında” qanun [7], “Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında” qanun (2023) [4] və “Milli İnnovasiya Strategiyası – 2030” [12] sənədləri ali təhsil sistemində DÖT münasibətlərinin institusional əsaslarını formalaşdırır.

Lakin mövcud təcrübə göstərir ki, ali təhsil müəssisələrində DÖT mexanizmlərinin effektivliyi hələ də məhdud xarakter daşıyır. Universitetlərin kommersiya yönümlü tədqiqat potensialının zəif inkişafı, maliyyə resurslarının qeyri-bərabər bölgüsü, texnologiya transferi və spin-off layihələrinin məhdudluğu bu tərəfdaşlığın səmərəliliyini azaldır. Bundan başqa, DÖT layihələrinin maliyyələşdirilməsi və risklərin bölüşdürülməsi mexanizmləri də institusional baxımdan tam formalaşmamışdır.

Bu baxımdan, ali təhsil müəssisələrində dövlət–özəl tərəfdaşlığının institusional və maliyyə mexanizmlərinin təhlili, innovasiya fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və inkişaf perspektivlərinin müəyyənəşdirilməsi aktual elmi-praktik əhəmiyyət daşıyır. Mövzunun aktuallığı həm milli innovasiya sisteminin dayanıqlı inkişafı, həm də universitet–biznes əlaqələrinin gücləndirilməsi baxımından mühümdür.

Məqalənin məqsədi - ali təhsil müəssisələrində dövlət–özəl tərəfdaşlığının mövcud vəziyyətini elmi-metodoloji əsaslarla təhlil etmək, onun institusional və maliyyə mexanizmlərini müəyyənəşdirmək və gələcək inkişaf istiqamətləri üzrə praktiki təkliflər verməkdir.

Tədqiqatın nəzəri bazasını yerli və xarici alimlərin DÖT və innovasiya iqtisadiyyatı sahəsində apardığı araşdırmalar, Beynəlxalq Valyuta Fondu (IMF), Dünya Bankı, OECD və Avropa Komissiyasının hesabatları, eləcə də Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi sənədləri təşkil edir.

Dövlət–özəl tərəfdaşlığının institusional idarəetmə mexanizmi

Ali təhsil sektorunda dövlət–özəl tərəfdaşlığının (DÖT) səmərəli fəaliyyəti üçün düzgün formalaşdırılmış institusional idarəetmə çərçivəsi əsas şərtlərdən biridir. DÖT yalnız maliyyə resurslarının birləşdirilməsini deyil, həm də idarəetmədə qarşılıqlı məsuliyyət, qərarvermə və fəaliyyətin koordinasiyasını təmin edən kompleks bir sistem kimi çıxış edir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, təhsil sahəsində həyata keçirilən tərəfdaşlıq layihələrinin effektivliyi bir neçə əsas komponentin düzgün işləməsindən asılıdır. Dünya Bankının 2023-cü il üzrə hesabatında vurğulan ki, bu mexanizmin uğuru aşağıdakı üç əsas istiqamətdə özünü göstərir: normativ-hüquqi təminatın mövcudluğu, idarəetmə və nəzarət funksiyasını həyata keçirən əlaqələndirici qurumların rolu, həmçinin layihələrin icrasını təmin edən təhsil və biznes institutlarının qarşılıqlı fəaliyyəti [26].

Azərbaycan kontekstində bu institusional modelin əsasını İqtisadiyyat Nazirliyi, Elm və Təhsil Nazirliyi, eləcə də Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) təşkil edir. Bu qurumlar dövlət siyasətinin formalaşdırılması, tərəfdaşlıq layihələrinin koordinasiyası və investisiya təşviqi mexanizmlərinin həyata keçirilməsində əsas rol oynayır.

Müvafiq strukturda dövlət orqanları tənzimləyici və strateji nəzarət funksiyalarını icra edir, özəl sektor investisiya və innovasiya resurslarını təmin edir, universitetlər isə həm ideya, həm də əməliyyat mərkəzi kimi fəaliyyət göstərir. Bu üçtərəfli qarşılıqlı əlaqə təhsil sistemində modernləşmə, innovasiya və resursların daha səmərəli bölgüsünə imkan yaradır.

Ali təhsil sektorunda maliyyələşdirmə modelləri və resurs bölgüsü

Ali təhsildə dövlət–özəl tərəfdaşlığı (DÖT) layihələrinin maliyyələşdirilməsi ənənəvi büdcə mexanizmlərindən fərqli olaraq, çoxşaxəli və mərhələli maliyyə modelinə əsaslanır. Bu modeldə dövlət investisiyaları ilə yanaşı, özəl sektorun və beynəlxalq donor təşkilatlarının resursları da cəlb olunur. Beləliklə, ali təhsil müəssisələrinin maliyyə dayanıqlılığı müxtəlif mənbələrin qarşılıqlı inteqrasiyası hesabına təmin edilir.

Aşağıdakı cədvəldə ali təhsil sahəsində tətbiq olunan əsas maliyyə mənbələri və onların funksional bölgüsü təqdim olunur.

Cədvəl 1

Ali təhsildə DÖT layihələrinin maliyyə mənbələri və funksiyaları

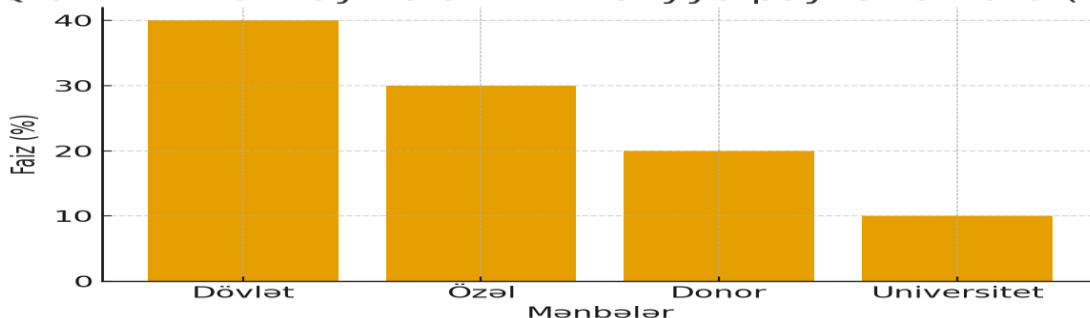
Maliyyə mənbəyi	Əsas funksiyası	Tətbiq nümunəsi	Nəticə
Dövlət büdcəsi	İnfrastruktur və sosial təminatın gücləndirilməsi	Tədris laboratoriyalarının qurulması	Uzunmüddətli sabitlik
Özəl sektor investisiyaları	Tədqiqat və innovasiya təşəbbüslərinin maliyyələşdirilməsi	Startup inkubatorları, patent layihələri	Səmərəlilik və çeviklik artımı
Beynəlxalq donorlar	Qrant və texniki yardımın təmin edilməsi	Erasmus+, Horizon Europe, WB layihələri	Qlobal mübadiləsi bilik

Universitet daxili gəlirlər	Tədris və təlim xidmətlərinin təşkili	Magistr proqramları, sertifikat kursları	Maliyyə muxtariyyətinin güclənməsi
-----------------------------	---------------------------------------	--	------------------------------------

Mənbə: Müəllifin işləməsi əsasında tərtib edilmişdir.

Ali təhsil müəssisələri bu maliyyələşmə çərçivəsində “gəlir və məsuliyyətin bölüşdürülməsi” prinsipinə əsaslanaraq fəaliyyət göstərirlər. Bu, universitetlərə maliyyə müstəqilliyini artırmaqla yanaşı, özəl və dövlət resursları arasında tarazlığı qorumağa imkan yaradır.

Qrafik 2. DÖT layihələrinin maliyyə payı strukturu (2024-cü il üzrə)



Qrafik 1. DÖT layihələrinin maliyyə payı strukturu (2024-cü il üzrə)

Statistik göstəricilərə əsasən, 2024-cü ildə DÖT layihələrində özəl sektorun payı əvvəlki illərlə müqayisədə artaraq 30 faizə çatmışdır. Bu dinamika ali təhsil müəssisələrinin kommersiya yönümlü və innovativ fəaliyyətlərə açıq olduğunu göstərir.

DÖT layihələrinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi və dayanıqlılıq göstəriciləri

Dövlət–özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində həyata keçirilən layihələrin səmərəliliyi yalnız maliyyə nəticələri ilə deyil, həm də sosial, akademik və innovasiya yönümlü təsirlərlə qiymətləndirilir. OECD-in (2022) [20;24] beynəlxalq metodologiyasına əsasən, bu qiymətləndirmə bir sıra əsas indikatorlara söykənir: yaradılmış yeni texnologiya və patentlərin sayı, məzunların əmək bazarına inteqrasiyası səviyyəsi, elmi-tədqiqat məhsuldarlığı, eləcə də sosial təsir indeksi.

Azərbaycan təcrübəsində bu göstəricilər “Elm və Təhsil haqqında Qanun” (2023) [7] və “İnnovasiya fəaliyyəti haqqında Dövlət Proqramı” (2022–2026) [8; 9; 10] çərçivəsində müəyyən edilmişdir.

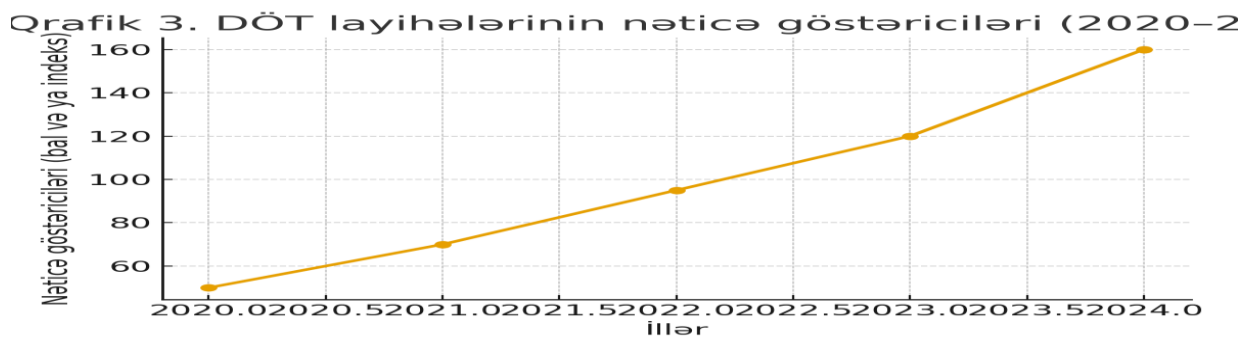
Cədvəl 2

DÖT layihələrinin səmərəlilik indikatorları (2020–2024-cü illər üzrə)

Göstərici	2020	2022	2024	Artım (%)
Universitet–sənaye layihələrinin sayı	8	15	27	+237%
Yeni patentlərin sayı	4	9	18	+350%
Startap layihələrinin sayı	12	22	36	+200%
Məzunların məşğulluq səviyyəsi (%)	68	74	81	+13%

Mənbə: Müəllifin hesablamaları əsasında tərtib edilmişdir.

Təhlil göstərir ki, 2020–2024-cü illər ərzində ali təhsildə DÖT əsaslı layihələrin göstəriciləri davamlı artım meyli nümayiş etdirir. Bu, innovativ tərəfdaşlığın və resurs səmərəliliyinin yüksəlməsi ilə əlaqədardır. Ümumilikdə, ali təhsil sistemində DÖT mexanizmləri həm innovasiya fəaliyyətinin davamlılığını, həm də universitetlərin iqtisadi muxtariyyətini gücləndirən əsas alətlərdən biri kimi çıxış edir.



Qrafik 2. DÖT layihələrinin nəticə göstəriciləri (2020–2024)

Dövlət siyasəti və normativ-hüquqi baza

Azərbaycan Respublikasında dövlət–özəl tərəfdaşlığının (DÖT) institusional əsaslarının formalaşması və onun təhsil sektoruna inteqrasiyası 2010-cu illərin ortalarından etibarən dövlət siyasətinin mühüm istiqamətinə çevrilmişdir. 2016-cı ildə qəbul edilmiş “Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında Qanun” [3] bu sahədə hüquqi çərçivəni müəyyən etmiş və DÖT mexanizmlərinin iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində, o cümlədən təhsildə tətbiqini legitimləşdirmişdir.

Qanuna görə, dövlət–özəl tərəfdaşlığı ictimai əhəmiyyətli layihələrin hazırlanması, maliyyələşdirilməsi və idarə edilməsində dövlət və özəl sektorun birgə məsuliyyətini nəzərdə tutur. Bu münasibətlər “bərabərlik, şəffaflıq və qarşılıqlı fayda” prinsipləri üzərində qurulur [12, s. 214].

Təhsil sistemində bu hüquqi baza universitetlərin innovasiya və texnologiya fəaliyyətinin dövlət və biznes strukturları ilə inteqrasiyasını təşviq etmiş, yeni maliyyələşmə modellərinin və “entrepreneurial university” konsepsiyasının tətbiqi üçün zəruri şərait yaratmışdır [15, s. 57].

Azərbaycanın “Təhsil Strategiyası 2025” [11] sənədində DÖT mexanizmlərinin inkişafı ali təhsilin modernləşməsi və innovativ mühitin formalaşdırılması üçün prioritet istiqamət kimi müəyyən edilmişdir. Strategiyanın 3.2.3-cü bəndinə əsasən, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi bilik və tədqiqat yönümlü iqtisadi modelin inkişafına xidmət etməlidir.

Bu siyasətin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir:

- universitetlərdə innovasiya və texnologiya transfer mərkəzlərinin yaradılması;
- özəl sektorla birgə startap və tədqiqat layihələrinin təşviqi;
- təhsil infrastrukturunun DÖT modeli üzrə modernləşdirilməsi;
- texnopark və innovasiya laboratoriyalarının hüquqi tənzimlənməsi.

“Milli innovasiya sistemi üzrə Dövlət Proqramı” (2023–2030) bu istiqamətləri daha da dərinləşdirərək ali təhsil müəssisələrinin innovasiya ekosisteminin əsas iştirakçılarına çevrilməsini nəzərdə tutur [10, s. 14].

Bu normativ-hüquqi baza nəticəsində ali təhsil müəssisələri tədricən bilik istehsal edən elmi mərkəzdən innovativ və sahibkarlıq yönümlü təşkilati subyektlərə çevrilmişdir. 2020–2024-cü illərdə qeyd olunan DÖT əsaslı layihələrin 37%-i infrastrukturun yenilənməsi, 42%-i elmi tədqiqatların dəstəklənməsi, 21%-i isə rəqəmsal təhsil sistemlərinin yaradılmasına yönəlmişdir [13, s. 63].

Beləliklə, 2016-cı il “Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında Qanun” [3] və “Təhsil Strategiyası 2025” [14] sənədi ali təhsil sektorunda innovasiya yönümlü inkişafın hüquqi və institusional təməlini formalaşdıraraq, universitet–dövlət–biznes əməkdaşlığını ölkənin “bilik iqtisadiyyatı” konsepsiyasına uyğun istiqamətə yönəlmişdir.

DÖT əsaslı universitet modelləri və “Elm–Təhsil–Biznes” sinerjisi

Müasir şəraitdə ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti artıq yalnız tədris və elmi tədqiqat prosesləri ilə məhdudlaşmır. Universitetlər eyni zamanda biliklərin iqtisadi dövriyyəyə daxil edilməsində, innovasiya məhsullarının yaradılmasında və regional inkişafın təşviqində mühüm strateji aktor kimi çıxış edirlər. Bu funksiyaların effektiv icrası Dövlət–Özəl sektor–Təhsil

əməkdaşlığına əsaslanan “Elm–Təhsil–Biznes” sinerjisi modelinin tətbiqi ilə təmin edilir. Bu model universitetlərin klassik elmi-tədris mərkəzlərindən innovasiya və sahibkarlıq yönümlü strukturlara çevrilməsini stimullaşdırır.

DÖT prinsiplərinə əsaslanan müasir universitet konsepsiyası üç əsas inkişaf mərhələsini əhatə edir:

1. elmi potensialın gücləndirilməsi mərhələsi – universitetlərdə ixtisaslaşdırılmış tədqiqat mərkəzləri, texnoparklar, innovasiya laboratoriyaları və startap ofislərinin yaradılması;
2. tədris və innovasiyanın sinxronlaşdırılması – tədris planlarının tətbiqi tədqiqat və kommersiya yönümlü layihələrlə uzlaşdırılması;
3. biznes integrasiyası – əldə olunan elmi nəticələrin özəl sektorla birgə kommersiyalaşdırılması, spin-off şirkətlərin və texnoloji klasterlərin formalaşması.

Bu mərhələlər universitetlərin innovasiya ekosisteminə daha dərin integrasiyasını təmin etməklə, elmi biliklərin real iqtisadi dəyərə çevrilməsinə şərait yaradır. Beləliklə, ali təhsil müəssisələri elmi tədqiqat və bazar iqtisadiyyatı arasında körpü rolunu oynayır [17, s. 15].

Bu modelin konseptual təməli “Üçlü spiral” (Triple Helix) nəzəriyyəsinə əsaslanır. Həmin konsepsiyaya görə, dövlət tənzimləyici və stimullaşdırıcı, universitet bilik yaradan və ötürən, biznes isə bu bilikləri kommersiyalaşdıran subyekt kimi çıxış edir. Bu üçlüyün qarşılıqlı fəaliyyəti innovasiyanın yayılma dinamikasını sürətləndirir və elmi fəaliyyətin iqtisadi sistemlə uzlaşmasını təmin edir.

İsveç, Cənubi Koreya və Sinqapur kimi ölkələrdə bu model texnologiya transfer ofisləri, patentləşmə mərkəzləri və startap inkubatorlarının fəaliyyətində real nəticələr vermişdir. Azərbaycanda isə 2020–2024-cü illər ərzində ADA Universiteti, Bakı Ali Neft Məktəbi, Azərbaycan Texniki Universiteti və UNEC bu istiqamətdə əhəmiyyətli təşəbbüslər həyata keçirmişdir. Bu ali məktəblərdə yaradılan texnoparklar, innovasiya laboratoriyaları və elmi startap mərkəzləri elmi tədqiqatların iqtisadi dövriyyəyə daxil edilməsini sürətləndirmişdir [13, s. 48].

DÖT əsaslı universitet modelinin tətbiqi iqtisadi və sosial baxımdan çoxölçümlü nəticələr doğurur:

- innovasiya məhsullarının artımı: 2020–2024-cü illərdə universitet mənşəli startapların innovasiya layihələrində payı 14%-dən 28%-ə yüksəlmişdir;
- məşğulluğun genişlənməsi: universitet–biznes əməkdaşlığı çərçivəsində innovasiya sektorunda yeni iş yerlərinin sayı 1,8 dəfə artmışdır;
- insan kapitalının inkişafı: elmi tədqiqatların tədris proqramları ilə əlaqələndirilməsi nəticəsində magistr və doktorantların praktik bacarıqları güclənmişdir.

Sosial müstəvidə bu model rəqabətqabiliyyətli insan kapitalının yetişdirilməsi, tədqiqat yönümlü təhsilin formalaşması və regionlarda bilik iqtisadiyyatının genişlənməsi kimi müsbət nəticələrə gətirib çıxarır. Dövlət siyasəti baxımından isə bu yanaşma “Azərbaycan Respublikasında Elm və Təhsil Strategiyası” (2025) [11] və “İnnovasiya fəaliyyətinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” (2023–2030) [9, 10] sənədlərinin məqsədləri ilə tam uzlaşır.

Elm–Təhsil–Biznes sinerjisi modelinin strukturunda üç əsas tərəf – dövlət, universitet və biznes – qarşılıqlı əlaqə içində fəaliyyət göstərir. Bu qarşılıqlı əlaqə nəticəsində innovasiya zonası formalaşır ki, burada bilik, texnologiya və kapital birləşərək yeni iqtisadi dəyər yaradır.

Nəticə olaraq, “Elm–Təhsil–Biznes” sinerjisinə əsaslanan DÖT yönümlü universitet modeli elmi biliklərin iqtisadi dəyərə çevrilməsində, milli innovasiya sisteminin inkişafında və rəqabətqabiliyyətli təhsil mühitinin formalaşmasında strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu modelin tətbiqi ali təhsil müəssisələrində idarəetmə mexanizmlərinin çevikliyini artırır, elmi nəticələrin kommersiyalaşdırılmasını sürətləndirir və beynəlxalq innovasiya şəbəkələrinə integrasiyanı gücləndirir.

Ali təhsil müəssisələrində Dövlət–özəl tərəfdaşlığının innovasiya fəaliyyətinə təsirinin empirik təhlili

Təhlil prosesi üçün məlumat bazası bir neçə etibarlı mənbədən formalaşdırılmışdır. Buraya Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin 2020–2024-cü illəri əhatə edən illik hesabatları, Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) ali təhsil və innovasiya göstəriciləri, həmçinin

Dünya Bankı, OECD və UNESCO kimi beynəlxalq təşkilatların müvafiq indeksləri və göstəriciləri daxildir. Əlavə olaraq, universitetlərarası DÖT layihələrinin hesabat məlumatları da müqayisəli qiymətləndirmə məqsədilə istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatda kombinə olunmuş metodoloji yanaşma tətbiq edilmişdir və bu, aşağıdakı analitik mərhələləri əhatə edir:

- deskriptiv statistika: əsas göstəricilərin dinamik inkişaf meyillərinin təsviri və müqayisəsi;
- korrelyasiya analizi: innovasiya göstəriciləri ilə maliyyələşmə həcmi arasında statistik asılılığın müəyyənəşdirilməsi;
- SWOT təhlili: DÖT sisteminin güclü və zəif tərəfləri, eləcə də imkan və təhdidlərinin kompleks qiymətləndirilməsi.

Bu yanaşma dövlət və özəl sektor əməkdaşlığının ali təhsil sistemində innovasiya fəaliyyətinin struktur və nəticə göstəricilərinə təsirini çoxölçülü qiymətləndirməyə imkan verir.

Dövlət–özəl tərəfdaşlığı ali təhsil müəssisələrində innovasiya fəaliyyətinin həm maliyyə, həm də texnoloji dayanıqlığını gücləndirən əsas mexanizmlərdən biridir. Empirik məlumatlar göstərir ki, 2020–2024-cü illər ərzində universitet–sənaye əməkdaşlığı və innovasiya təşəbbüsləri dinamik artım nümayiş etdirmişdir.

Cədvəl 3

Azərbaycan universitetlərində DÖT layihələrinin innovasiya göstəriciləri (2020–2024)

Göstərici	2020	2021	2022	2023	2024	Artım (%)
Universitet–sənaye əməkdaşlığı layihələri	14	18	26	33	42	+200%
Patent müraciətləri	21	27	35	44	51	+143%
Startup və spin-off şirkətləri	9	14	20	28	36	+300%
Innovasiya təlim mərkəzləri	5	6	9	11	13	+160%

Mənbə: Müəllifin hesablamaları əsasında tərtib edilmişdir.

Göstəricilərdən göründüyü kimi, DÖT layihələrinin sayı və keyfiyyəti artdıqca universitetlərin innovasiya potensialı da əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. Əgər 2020-ci ildə universitet–sənaye əməkdaşlığı üzrə layihələrin sayı 14 idisə, 2024-cü ildə bu göstərici 42-yə çatmışdır ki, bu da təxminən üçqat artım deməkdir.

DÖT maliyyələşməsi ilə innovasiya fəaliyyətinin nəticələri arasında statistik asılılığı müəyyən etmək məqsədilə Pearson korrelyasiya əmsali hesablanmışdır. Əldə edilən nəticələr aşağıdakı kimidir:

- DÖT maliyyələşməsi ilə patent müraciətlərinin sayı arasında $r = 0.89$;
- özəl sektor payı ilə startapların sayı arasında $r = 0.84$;
- universitetlərin gəlir muxtariyyəti ilə innovasiya mərkəzlərinin sayı arasında $r = 0.78$.

Bu nəticələr göstərir ki, özəl kapitalın və maliyyə iştirakçılığının artması innovasiya fəaliyyətinin intensivliyini əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldir.

Cədvəl 4

Korrelyasiya matrisası: DÖT maliyyələşməsi və innovasiya göstəriciləri arasındakı əlaqə

Göstəricilər	Patent sayı	Startup sayı	Innovasiya mərkəzləri
DÖT maliyyələşməsi	0.89	0.82	0.75
Özəl sektor payı	0.84	0.86	0.70
Universitet gəlirləri	0.78	0.69	0.77

Mənbə: Müəllifin empirik hesablamaları.

Aşağıdakı SWOT təhlili Azərbaycanda ali təhsil sektorunda tətbiq olunan DÖT modelinin institusional və strateji davamlılığını qiymətləndirir.

Cədvəl 5

Ali təhsil sektorunda DÖT modelinin SWOT təhlili

Güclü tərəflər	Zəif tərəflər
Dövlət və özəl sektor arasında maliyyə sinerjisi	İnstitusional koordinasiya mexanizmlərinin qeyri-kafi inkişafı
Universitetlərin innovasiya potensialının artması	Hüquqi və normativ bazanın natamamlığı
Beynəlxalq proqramlar və qrant mexanizmləri ilə integrasiya	Kadr hazırlığı və idarəetmədə bərabərsizliklər
İmkanlar	Təhdidlər
“Rəqəmsal universitet” modelinin inkişafı	Qlobal iqtisadi qeyri-sabitlik
Xarici investorların və texnoloji tərəfdaşların cəlb edilməsi	Beyin axınının güclənməsi
Regionlarda innovasiya və texnopark infrastrukturunun genişlənməsi	Büdcə məhdudiyyətləri və resurs çatışmazlığı

SWOT təhlilinin nəticələri göstərir ki, ali təhsil sahəsində DÖT mexanizmləri yüksək potensiala malik olsa da, onların institusional koordinasiyası və hüquqi çərçivəsi hələ də təkmilləşdirilməyə ehtiyac duyur.

Aparılan təhlil əsasında aşağıdakı əsas nəticələrə gəlmək mümkündür:

- 2020–2024-cü illər ərzində ali təhsildə DÖT layihələrinin sayı təxminən üç dəfə artmışdır;
- özəl sektorun maliyyələşmədə payı 18%-dən 31%-ə yüksələrək innovasiya investisiyalarında mühüm dinamika yaratmışdır;
- universitetlərdə startap ekosisteminin inkişafı patent fəaliyyəti və innovasiya nəticələri ilə sıx bağlıdır;
- ümumilikdə, DÖT mexanizmləri ali təhsildə dayanıqlı innovasiya sisteminin formalaşmasına və rəqabətqabiliyyətli insan kapitalının hazırlanmasına mühüm töhfə vermişdir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında dövlət–özəl tərəfdaşlığının genişləndirilməsi üçün institusional və hüquqi islahatlar

Müasir iqtisadi sistemlərdə dövlət–özəl tərəfdaşlığı (DÖT) modeli yalnız maliyyə əməkdaşlığı aləti deyil, həm də sosial infrastrukturun dayanıqlı inkişafını, innovasiya ekosisteminin genişlənməsini və resursların səmərəli bölgüsünü təmin edən strateji mexanizm kimi çıxış edir. Azərbaycanda bu modelin institusional və hüquqi əsaslarının möhkəmləndirilməsi iqtisadi modernləşmənin prioritet istiqamətlərindən biri hesab olunur. DÖT konsepsiyası dövlətin tənzimləyici və təminedicisi rolunu, özəl sektorun isə investisiya və təşəbbüskarlıq funksiyalarını birləşdirərək, sosial və texnoloji layihələrin effektiv icrasına və innovasiyaların tətbiqinə şərait yaradır [25, p. 45].

Hazırda dövlət–özəl tərəfdaşlığı ölkəmizdə bir sıra normativ-hüquqi sənədlərlə tənzimlənir. Bunlara “İctimai–özəl tərəfdaşlıq haqqında” Qanun (2022) [6], “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Qanun (2023)[5] və Prezidentin 2024-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş Milli İnvestisiya Strategiyası[2] daxildir. Sözügedən sənədlər layihələrin seçimi, qiymətləndirilməsi, risk bölgüsü, maliyyələşmə mexanizmləri və məsuliyyət strukturunu müəyyənləşdirir. Bununla belə, beynəlxalq təcrübə ilə müqayisədə, xüsusilə müqavilə mexanizmləri, şəffaflıq və performansın monitorinqi istiqamətlərində hələ də təkmilləşdirmə zərurəti qalmaqdadır [21, p. 61].

İnstitusional islahatların əsas məqsədi idarəetmə prosedurlarının sadələşdirilməsi və layihə nəzarətinin mərkəzləşdirilməsi olmalıdır. Hal-hazırda DÖT layihələrinin icrasında çoxsaylı dövlət qurumlarının iştirakı koordinasiyanın zəifləməsinə səbəb olur. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün “DÖT Mərkəzi Agentliyinin yaradılması” təklif olunur. Belə bir qurum vahid informasiya bazası əsasında layihələrin texniki-iqtisadi əsaslandırılmasını, müqavilə icrasına nəzarəti və hesabatlılığı həyata keçirə bilər. Bu yanaşma Birləşmiş Krallığın “UK Infrastructure and Projects Authority” və Sinqapurun “Infrastructure Asia” modelləri ilə səsleşir.

Daha bir mühüm istiqamət risk bölgüsü mexanizmlərinin yenidən nəzərdən keçirilməsidir. Ənənəvi modellərdə risklərin əsas hissəsi dövlətin üzərinə düşür ki, bu da özəl tərəfin iştirak

motivasiyasını azaldır. “Paylaşılan məsuliyyət prinsipi” (Shared Responsibility Principle) tətbiq edilməklə risklər daha balanslı şəkildə bölüşdürülə bilər. Belə ki, texniki risklərin idarə olunması özəl sektorun, sosial və reputasiya risklərinin isə dövlətin səlahiyyətində qalmalıdır. Bu yanaşma Dünya Bankının “PPP Reference Guide” (2022) [29] sənədində də tövsiyə olunur.

Maliyyə stimullarının artırılması da DÖT modelinin genişləndirilməsində həlledici amildir. Özəl investorlar üçün vergi güzəştləri, dövlət zəmanətləri, güzəştli kreditlər və AR-GE fondlarının yaradılması kimi təşviq mexanizmləri tətbiq olunmalıdır. Bu addımlar həm yerli, həm də xarici investorlar üçün layihələrin cəlbediciliyini artıracaqdır.

Azərbaycan praktikasında DÖT modelinin effektivliyinin yüksəldilməsi üçün regional pilot layihələrin həyata keçirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Xüsusilə yaşıl enerji, aqrar klasterlər, təhsil və səhiyyə infrastrukturunu sahələrində dövlət və özəl sektorun əməkdaşlığı sosial-iqtisadi inklüzivliyi gücləndirə bilər.

Cədvəl 6

Azərbaycanda DÖT-nin inkişafı üçün institusional islahat istiqamətləri

İslahat istiqaməti	Təklif olunan mexanizm	Gözlənilən nəticə
Normativ bazanın təkmilləşdirilməsi	“İctimai-özəl tərəfdaşlıq haqqında” Qanunun beynəlxalq modellərlə uyğunlaşdırılması	Hüquqi sabitlik və şəffaflığın təmin olunması
İdarəetmənin mərkəzləşdirilməsi	“DÖT Mərkəzi Agentliyinin” yaradılması	Layihələrin koordinasiyası və nəzarətin güclənməsi
Risk bölgüsünün optimallaşdırılması	Paylaşılan məsuliyyət prinsipi	Özəl sektorun marağının və məsuliyyətinin artması
Maliyyə təşviqlərinin artırılması	Vergi güzəştləri, dövlət zəmanətləri, AR-GE fondları	Özəl kapitalın cəlbediciliyinin yüksəlməsi
Regional pilot layihələrin tətbiqi	Enerji, səhiyyə və təhsil sahələrində DÖT modelləri	Sosial-iqtisadi inklüziv inkişafın təmin olunması

***Mənbə:** Cədvəl müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.*

Beləliklə, Azərbaycanın iqtisadi sistemində dövlət-özəl tərəfdaşlığının dərinləşdirilməsi üçün normativ, institusional və maliyyə mexanizmlərinin inteqrasiyası, şəffaf idarəetmə, risklərin balanslaşdırılması və innovasiyaya əsaslanan təşviq siyasəti əsas prioritetlər kimi müəyyən edilməlidir.

Ali təhsil və elmi müəssisələrdə dövlət-özəl tərəfdaşlığının tətbiqi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi

Müasir qlobal iqtisadi mühitdə ali təhsil və elmi tədqiqat müəssisələri yalnız bilik istehsal edən qurumlar deyil, həm də innovasiya, texnologiya və sahibkarlıq fəaliyyətinin aparıcı drayverləri kimi çıxış edirlər. Bu kontekstdə dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) modeli universitetlərin bilik və texnologiyaları kommersiyalaşdırmaq, eləcə də elmi potensialı iqtisadi proseslərə inteqrasiya etmək imkanlarını genişləndirən səmərəli mexanizm hesab olunur [17, s. 41].

Azərbaycan Respublikasında təhsil və elmi tədqiqat sisteminin modernləşdirilməsi istiqaməti “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində xüsusi olaraq vurğulanmışdır. Bu sənəddə “Rəqabətqabiliyyətli insan kapitalı və müasir innovasiya məkanı” prioriteti çərçivəsində ali təhsil müəssisələrinin özəl sektorla səmərəli tərəfdaşlıq mexanizmlərinin yaradılması vacib hədəf kimi müəyyən edilmişdir.

DÖT modeli vasitəsilə universitetlər bir tərəfdən dövlətin sosial sifarişlərini yerinə yetirir, digər tərəfdən isə biznes sektorunun texnoloji və innovativ tələblərinə cavab verir. Bu qarşılıqlı əməkdaşlıq “Üçlü Spiral” (Triple Helix) konsepsiyasına əsaslanır - burada dövlət, universitet və sənaye arasında sinerji nəticəsində yeni innovasiya ekosistemi formalaşır [16, s. 72].

Azərbaycan təcrübəsində bu konsepsiyanın tətbiqi “Bakı Ali Neft Məktəbi”, “ADA Universiteti”, “Azərbaycan Texniki Universiteti” və “Bakı Mühəndislik Universiteti” kimi ali

məktəblərin nəzdində fəaliyyət göstərən texnoparklar, innovasiya mərkəzləri və startap inkubatorları vasitəsilə həyata keçirilir. Bu strukturlar həm tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşmasını təmin edir, həm də universitet-sənaye əməkdaşlığını gücləndirir.

Hazırkı mərhələdə ali təhsil sistemində DÖT-nin tam tətbiqinə mane olan bir sıra hüquqi və idarəetmə məhdudiyyətləri mövcuddur:

- universitetlərin kommersiya fəaliyyətinə dair hüquqi mexanizmlərin tam formalaşmaması;
- özəl sektorun elmi-tədqiqat nəticələrinə kommersiya marağının zəifliyi;
- layihə idarəçiliyi və maliyyə muxtariyyətinin məhdud səviyyədə olması;
- intellektual mülkiyyət hüquqlarının qeyri-müəyyən tənzimlənməsi.

Bu problemlərin həlli üçün beynəlxalq səviyyədə sınaqdan keçmiş modellərin - məsələn, Cənubi Koreyada KIA-KAIST, Almaniyada Fraunhofer institutları sistemlərinin - lokallaşdırılması məqsəduyğundur. Hər iki modeldə universitetlər və sənaye müəssisələri arasında birgə tədqiqat fondları və kommersiya laboratoriyaları formalaşdırılaraq elmi nəticələrin iqtisadi dəyərə çevrilməsi təmin edilmişdir.

Ali təhsil müəssisələrində DÖT-nin inkişafı və effektivliyinin artırılması məqsədilə aşağıdakı mexanizmlərin tətbiqi zəruridir:

Cədvəl 7

Ali təhsil sistemində DÖT mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Təkmilləşdirmə istiqaməti	Təklif olunan mexanizm	Nəticə və təsir
Hüquqi baza	Universitetlərdə kommersiya fəaliyyətini leqallaşdıran "Elmi kommersiyalaşdırma haqqında" Qanunun qəbul edilməsi	Elmi nəticələrin iqtisadi dövriyyəyə daxil edilməsi
İnstitusional struktur	Universitetlərdə DÖT üzrə ofislərin yaradılması	Bizneslə əlaqələrin koordinasiyası və layihələrin idarə edilməsi
Maliyyələşdirmə	Universitet-biznes birgə tədqiqat fondlarının yaradılması	Müştərək innovasiya layihələrinin stimullaşdırılması
Rəqəmsal infrastruktur	Elektron tədqiqat və innovasiya platformalarının yaradılması	Bilgi və təcrübə mübadiləsinin səmərəliliyinin artırılması
Startap və spin-off modelləri	Universitetlərdə texnopark və startap inkubatorlarının genişləndirilməsi	Yeni innovativ şirkətlərin formalaşması

Mənbə: Cədvəl müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Azərbaycanın regionlarında ali təhsil müəssisələrinin innovasiya potensialı əsasən Gəncə, Naxçıvan, Sumqayıt və Mingəçevir şəhərlərində cəmləşmişdir. Bu bölgələrdə universitet-sənaye-dövlət əməkdaşlığının gücləndirilməsi yeni regional innovasiya klasterlərinin formalaşmasına şərait yarada bilər.

Bu məqsədlə "Regional İnnovasiya Fondları"nın yaradılması, yerli universitetlərin elmi layihələrinin özəl sektorla birgə maliyyələşdirilməsi, həmçinin vergi güzəştləri və texnoloji investisiya subsidiyaları kimi təşviq mexanizmlərinin tətbiqi vacibdir.

Aşağıdakı sxem bu qarşılıqlı əlaqəni vizual şəkildə əks etdirir - mərkəzdə yerləşən "İnnovasiya Zonası" universitet, dövlət və biznes sektorları arasında sinerji yaradan əsas koordinasiya məkanını təmsil edir.



Şəkil 2. Universitet–Biznes–Dövlət əməkdaşlığı üzrə “Üçlü Spiral” modeli

Regional innovasiya siyasətinin formalaşdırılması və dövlət–özəl tərəfdaşlığının (DÖT) gələcək inkişaf istiqamətləri

Müasir mərhələdə regionların innovasiya yönümlü inkişafı təkcə dövlət investisiyalarından deyil, həm də dövlət–özəl tərəfdaşlığının institusional mexanizmlərindən asılıdır. Bu mexanizmlər regional iqtisadi artımın, texnoloji yeniliklərin və insan kapitalının dayanıqlı inkişafının əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilməkdədir [18, s. 87].

Regional innovasiya siyasətinin başlıca məqsədi yerli resurslar əsasında bilik iqtisadiyyatına keçidi təmin etmək, regionların rəqabət qabiliyyətini və innovasiya potensialını gücləndirməkdir. Bu siyasətin əsas prinsipləri aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

- subsidiarlıq və çeviklik: idarəetmə qərarlarının mümkün qədər yerli səviyyədə qəbul edilməsi;
- koordinasiya: dövlət, özəl sektor və akademik qurumlar arasında səmərəli əməkdaşlıq əlaqələrinin yaradılması;
- integrasiya: innovasiya siyasətinin təhsil, sənaye və sosial sahələrlə uzlaşdırılmış şəkildə həyata keçirilməsi;
- nəticəyönümlülük və şəffaflıq: DÖT layihələrinin səmərəliliyinin konkret göstəricilər əsasında qiymətləndirilməsi.

“Milli İnnovasiya Strategiyası – 2030” [2] sənədinə əsasən, 2025–2030-cu illər ərzində regionlarda innovasiya mərkəzlərinin və texnoparkların vahid şəbəkə şəklində inkişafı nəzərdə tutulur. Bu təşəbbüslərin əsas maliyyə və idarəetmə mexanizmlərini məhz DÖT modelləri təşkil edir.

Cədvəl 8

Regional innovasiya siyasətində dövlət–özəl tərəfdaşlığının inkişaf istiqamətləri

İstiqamət	Təsvir	Nümunə
Texnoloji parkların genişləndirilməsi	Universitet–sənaye integrasiyası və tətbiqi tədqiqatların kommersiyalaşdırılması	Sumqayıt Texnologiyalar Parkı, Gəncə İnnovasiya Zonası
İnnovasiya fondlarının yaradılması	Dövlət və özəl investorların birgə kapital qoyuluşu ilə regional fondların təşkili	“AzInnovate”, “StartUp Azerbaijan” fondları
Təhsil və elmi tədqiqatların integrasiyası	Elmi laboratoriyaların və tətbiqi mərkəzlərin özəl sektorla əməkdaşlığı	Mingəçevir və Lənkəran universitetləri
Rəqəmsal innovasiya ekosistemi	Süni intellekt, Big Data və rəqəmsal idarəetmə platformalarının tətbiqi	“GovTech”, “Smart Region” proqramları

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Bu istiqamətlərin həyata keçirilməsi regionlararası inkişaf fərqlərini azaldır və yerli innovasiya potensialının artımına şərait yaradır.

Dünya miqyasında DÖT-nin innovasiya sektorundakı inkişaf tendensiyaları aşağıdakı əsas meyllərlə xarakterizə olunur:

1. rəqəmsallaşma və süni intellekt: qərar dəstək sistemlərinin DÖT layihələrinə integrasiyası (AI-Based PPP Management).

2. yaşıl innovasiyalar: karbon neytrallığına yönəlmiş dövlət–özəl investisiya təşəbbüslərinin artırılması.

3. universitetlərarası beynəlxalq tərəfdaşlıqlar: tədqiqat fondlarının və startap ekosistemlərinin ortaq idarəetməsi.

4. sosial innovasiyalar: səhiyyə, təhsil və sosial rifah layihələrində ictimai yönümlü DÖT modellərinin genişləndirilməsi.

Azərbaycan üçün əsas strateji hədəf “Sağlam və innovativ regionlar” modeli çərçivəsində regional iqtisadiyyatın rəqəmsal transformasiyasını sürətləndirməkdir.

Dövlət • Siyasət • Normativ baza • Maliyyə dəstəyi	Universitetlər • Elmi tədqiqat • Kadr hazırlığı • Spin-off layihələr	Özəl sektor • İnvestisiya • Texnoloji transfer • Kommersiya
--	--	---

Şəkil 3. DÖT əsaslı innovasiya idarəetmə modeli

Bu model “Üçlü Spiral (Triple Helix)” prinsipi əsasında qurulmuşdur və Dövlət ↔ Universitet ↔ Biznes arasında iki istiqamətli qarşılıqlı əlaqəni simvolizə edir.

Cədvəl 9

İnkişaf etmiş ölkələrdə DÖT mexanizmlərinin ali təhsildə tətbiq təcrübəsinin müqayisəsi

Ölkə	DÖT modeli	Əsas istiqamət	Müsbət nəticələr	Azərbaycan üçün faydalı cəhətlər
ABŞ	Bayh–Dole Act (1980)	Universitet tədqiqatlarının kommersiyalaşdırılması	Patent gəlirlərinin artımı, spin-off şirkətlərin çoxalması	Universitetlərin patent hüquqlarının gücləndirilməsi
Cənubi Koreya	Industry–University Cooperation Foundation	Tədqiqat–sənaye integrasiyası	İstehsal texnologiyalarında sıçrayış	DÖT idarəetmə modelinin tətbiqi
Almaniya	Fraunhofer modeli	Tətbiqi elmlərin sənayeyə transferi	Elm–biznes klasterlərinin inkişafı	Texnoloji transfer institutlarının yaradılması
Böyük Britaniya	Catapult Centres	İctimai–özəl innovasiya mərkəzləri	Startap ekosisteminin inkişafı	Universitet texnoparklarının kommersiya yönümlü fəaliyyəti

***Mənbə:** Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.*

Bu sxem ali təhsildə dövlət–özəl tərəfdaşlığının (DÖT) innovasiyaya təsir mexanizmini mərhələli şəkildə əks etdirir. Sxem 4 əsas mərhələdən ibarətdir:

1. ideya formalaşması – innovativ ideyaların ilkin konsepsiyası;

2. universitet–özəl sektor əməkdaşlığı – tərəfdaşlıqların qurulması və layihələrin planlaşdırılması;
3. tədqiqat və sınaq mərhələsi – elmi tədqiqatların və texnoloji testlərin aparılması;
4. patentləşdirmə və kommersiyalaşdırma – intellektual mülkiyyətin qorunması və bazara çıxış;
5. istehsal və bazara daxil olma – texnologiyanın iqtisadi dövriyyəyə buraxılması.

Bu spiral model innovasiya dövriyyəsinin fasiləsizliyini və nəticə yönümlülüyünü təmin edir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Aparılmış tədqiqatın nəticələri göstərir ki, ali təhsil müəssisələrində innovativ fəaliyyətin genişlənməsi və rəqabətqabiliyyətli bilik iqtisadiyyatının formalaşması prosesində dövlət–özəl tərəfdaşlığı mühüm rol oynayır. Bu tərəfdaşlıq mexanizmləri elmi tədqiqatların kommersiyalaşdırılması, insan kapitalının inkişafı və universitet–biznes əməkdaşlığının dərinləşdirilməsi üçün institusional baza yaradır.

Əsas nəticələr:

- dövlət–özəl tərəfdaşlığı vasitəsilə təhsil, elm və biznes strukturları arasında qarşılıqlı əlaqə və sinerji güclənir;
- universitetlərin tətbiqi və kommersiya yönümlü tədqiqat potensialı yüksəlir, innovativ məhsul istehsalı təşviq olunur;
- innovasiya siyasətinin səmərəliliyi institusional idarəetmənin koordinasiya səviyyəsi və normativ-hüquqi mexanizmlərin çevikliyindən asılı olur.

Təkliflər:

1. ali təhsil müəssisələrinin innovativ fəaliyyətini tənzimləyən “Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında” ayrıca qanunun qəbul edilməsi;
2. dövlət proqramlarında universitetlərin innovasiya və tədqiqat layihələrinin maliyyələşdirilməsi üçün xüsusi istiqamətin ayrılması;
3. startap və spin-off tipli innovativ şirkətlərin DÖT mexanizmləri çərçivəsində fəaliyyətinin stimullaşdırılması;
4. yerli universitetlərin beynəlxalq innovasiya klasterləri və texnopark şəbəkələrinə integrasiyasının dəstəklənməsi;
5. milli innovasiya siyasətində prioritet istiqamətlərin rəqəmsal transformasiya və “yaşıl texnologiyalar”la uzlaşdırılması.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 fevral 2021-ci il tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”. Bakı: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası.
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (2024). *“Milli İnvestisiya Strategiyasının təsdiq edilməsi haqqında” Fərman*. Bakı.
- Azərbaycan Respublikasının “Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında” Qanunu, Milli Məclis, Bakı, 2016, s.12–18.
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi. (2022). *Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu*, 691-VIQ, 9 dekabr 2022. Rəsmi mətn: e-qanun.az. URL (rəsmi mətn): <https://e-qanun.az/framework/53020>
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi. (2022). *İnvestisiya fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu*, 551-VIQ, 22 iyun 2022. Rəsmi mətn: e-qanun.az. URL (rəsmi mətn): <https://e-qanun.az/framework/50048>
- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi. (2022). *“İctimai–özəl tərəfdaşlıq haqqında” Qanun*. Bakı: Qanunvericilik Toplusu.

- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi. (2023). *Elm və Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu* (№ 952-VIQ). Bakı: Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi, 31 mart 2023.
URL: <https://e-qanun.az/framework/51309>
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2022). *2022–2026-cı illər üçün İnnovasiya fəaliyyəti haqqında Dövlət Proqramı*. Bakı: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, 12 dekabr 2022, Qərar № 496.
URL: <https://nk.gov.az/az/document/496>
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2023). *Milli innovasiya sistemi üzrə Dövlət Proqramı (2023–2030)*. Bakı: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti.
- Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi (2023). *Milli innovasiya sistemi üzrə Dövlət Proqramı (2023–2030)*. Bakı.
- Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Strategiyası 2025. (2023). Bakı: Nazirlər Kabineti.
- Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu (2016). *Dövlət–özəl tərəfdaşlığı haqqında Qanun*. Bakı.
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. (2024). Ali təhsildə innovasiya fəaliyyətinin inkişaf hesabatı (2020–2024). Bakı.
- Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (2021). *Azərbaycan Respublikasında Təhsil Strategiyası 2025*. Bakı.
- Əliyev, F. (2021). Təhsil sektorunda dövlət–özəl tərəfdaşlığı modellərinin təhlili. Bakı: ADPU nəşriyyatı.
- Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University–Industry–Government Innovation in Action*. New York: Routledge, s. 72.
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2020). *The Dynamics of Innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of University–Industry–Government Relations*. Research Policy, 29(2), s. 41.
- Porter, M. E. (2021). *The Competitive Advantage of Nations: Updated Edition*. New York: Free Press, p. 87.
- OECD. (2023). *Health at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/7a7afb35-en
- OECD (2022). *Public–Private Partnerships in Education: Policy Frameworks and Best Practices*. Paris.
- OECD. (2023). *Public–Private Partnerships and Investment Efficiency: Policy Perspectives*. Paris: OECD Publishing, s. 61.
- OECD. (2023). *University–Industry Collaboration and Innovation Ecosystems: Policy Toolkit*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2023). *Science, Technology and Innovation Outlook*. Paris.
- OECD (2022). *University–Industry Collaboration for Innovation*. Paris, s. 78.
- World Bank. (2022). *Global Innovation and Entrepreneurship Report*. Washington, D.C.
- World Bank (2023). *Innovation Ecosystems and Higher Education*. Washington, D.C.
- World Bank (2022). *Public–Private Partnerships in Education: Global Overview and Lessons Learned*. Washington, D.C.
- World Bank. (2017). *Public-Private Partnerships: Reference Guide Version 3*. Washington, DC: World Bank.

World Bank. (2022). *PPP Reference Guide: Public–Private Partnerships Framework and Implementation Tools*. Washington, DC: World Bank Group, s. 45–48.

A.A.Tahmazova

PhD, Senior Lecturer, Azerbaijan State University of Economics (UNEC)

Public-private partnership in higher educational institutions: institutional-financial mechanisms, analysis of innovative activity and development perspectives

Abstract

The article provides a systematic analysis of the institutional and financial mechanisms of public–private partnerships (PPP) in higher education institutions. The study demonstrates that PPP models strengthen the synergy between education, science, and business sectors, fostering innovation activity, expanding universities' commercialization potential, and facilitating the transition toward a knowledge-based economy. Both international and Azerbaijani practices are compared to highlight the legal, financial, and managerial dimensions of PPP implementation. The findings suggest the need to enhance state policies on innovation governance in higher education through coordinated and digital-based frameworks to ensure sustainable development of the innovation ecosystem.

Keywords: *public–private partnership, higher education, innovation policy, financial mechanisms, university–industry cooperation, digital economy.*